

ROBERT GRAVES

DÉUS I HEROIS GRECS

ROBERT GRAVES

DÉUS I HEROIS
GRECS

Traducció de Joan Ayala

Fanbooks

Títol original: *Greek Gods and Heroes*

© 1961, 2012, Hereus de Robert Graves

© de la traducció: Joan Ayala, 1988

L'editor queda a disposició dels propietaris de la traducció de Joan Ayala, amb qui no ha pogut contactar.

© d'aquesta edició: 2021, Edicions 62, S. A.

Fanbooks, Av. Diagonal, 662-664, 08034 Barcelona

www.fanbooks.cat

La primera edició d'aquesta obra va ser publicada per Editorial Empúries, S. A. el juliol del 1988.

Primera edició en aquest segell: novembre del 2021

ISBN: 978-84-18327-77-3

Dipòsit legal: B. 16.486-2021

Impressió a Catalunya

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionats de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Índex

<i>Introducció</i>	7
1. El palau de l'Olimp	11
2. D'altres déus i deesses	23
3. La filla perduda de Demèter	25
4. Els Titans	29
5. L'infern del Tàrtar	33
6. El naixement d'Hermes	37
7. Orfeu	43
8. El diluvi de Deucalió	45
9. Orió	47
10. Asclepi	51
11. Les orelles del rei Mides	53
12. Melamp i Fílac	57
13. Europa i Cadmos	61
14. Dèdal	65
15. Bel·lerofont	69
16. Teseu	73
17. Sísif	81
18. Els treballs d'Hèracles	85
19. La rebel·lió dels gegants	101
20. Dues rebel·lions més	105
21. Jàson i el velló d'or	109
22. Alcestis	121
23. Perseu	127

24. La caça del senglar de Calidó.....	133
25. El concurs de rapidesa a menjar carn de vaca ...	139
26. Els set contra Tebes	143
27. El final dels déus de l'Olimp	147
<i>Índex alfabètic</i>	151

Capítol u

El palau de l'Olimp

Els dotze déus més importants de la Grècia antiga, anomenats déus de l'Olimp, pertanyien a la mateixa família gran, de busca-raons. Si bé sentien poca estima pels déus menors i antiquats sotmesos al seu poder, encara en sentien menys pels mortals. Tots els déus de l'Olimp vivien junts en un palau grandios, situat, per damunt del nivell habitual dels núvols, al cim del mont Olimp, l'elevació més alta de Grècia. Unes parets enormes, impossibles de grimpar pel fet de ser massa escarpades, protegien el palau. Els paletes de l'Olimp, els Ciclops, gegants amb un sol ull, havien construït aquestes parets segons el mateix esquema que els palaus reials de la Terra.

A l'extrem meridional, immediatament darrere de la Sala del Consell i orientades vers les famoses ciutats gregues d'Atenes, Tebes, Esparta, Corint, Argos i Micenes, hi havia les habitacions privades del rei Zeus, el déu pare, i la reina Hera, la deessa mare. El costat septentrional del palau, orientat vers els turons escabrosos de Macedònia, situats enllà de la vall de Tempe, estava integrat per la cuina, la sala dels banquets, l'armeria, els obradors i les habitacions dels criats. A la part central hi havia un pati quadrat, obert vers el firmament, amb galeries cobertes i cambres privades a banda i banda, propietat dels altres cinc déus i de les altres cinc deesses de l'Olimp. Més enllà de la cuina i de les habitacions dels criats havien estat

construïdes casetes per als déus menors, coberts per als carros, estables per als cavalls, gosseres i una mena de parc zoològic on els déus de l'Olimp guardaven els seus animals sagrats. Entre aquests figuraven un os, un lleó, un paó, una àguila, tigres, cérvols, una vaca, una grua, serps, un senglar, toros de pell blanca, un gat salvatge, ratolins, cignes, bernats pescaires, un mussol, una tortuga i un bas-siol ple de peixos.

Els déus de l'Olimp es trobaven de vegades a la Sala del Consell per parlar dels assumptes dels mortals: per exemple, de quin exèrcit havia de guanyar una guerra o de si calia castigar un rei o una reina que s'havien comportat d'una manera orgullosa o censurable. Però, durant la major part del temps, estaven massa ocupats en les seves pròpies baralles i els seus plets per prestar gaire atenció als assumptes dels mortals.

El rei Zeus tenia un tron enorme fet de marbre d'Egipte, negre i polit, decorat amb or. Set esglaons conduïen al tron, cadascun d'ells esmaltat amb un dels set colors de l'iris o arc de Sant Martí. Un dosser de color blau brillant indicava que tot el cel pertanyia només a Zeus, i sobre el braç dret del seu tron descansava una àguila daurada amb ulls de robí, que aferrava tires de zenc pur plenes d'osques. Això significava que Zeus podia matar qualsevol enemic que volgués, llançant llamps en forma de zig-zaga. Un velló púrpura recobria el seient fred. Zeus el feia servir per a la creació màgica de la pluja en èpoques de sequera. Era un déu fort, valent, estúpid, escandalós, violent, vanitós, i sempre estava a l'aguait per por que la seva família no intentés desempallegar-se d'ell, ja que Zeus s'havia desfet del seu pare, Cronos, pervers, gandul i caníbal, rei dels Titans i les Titànides. Els déus de

l'Olimp no podien morir, però Zeus, amb l'ajut de dos dels seus germans més grans, Hades i Posidó, havia desterrat Cronos en una illa llunyana de l'Atlàntic: potser en una de les illes Açores o tal vegada a l'illa de Toraigh, situada davant de la costa d'Irlanda. Després Zeus, Hades i Posidó van repartir-se les tres parts del regne de Cronos. A Zeus li va correspondre el cel; a Posidó, el mar; a Hades, el món subterrani o infern; entre tots van compartir la Terra. Uns dels emblemes de Zeus era l'àguila; l'altre, el pigot.

Al final Cronos va escapar-se de l'illa utilitzant una barca petita, i, després de posar-se el nom de Saturn, va establir-se amb discreció entre els italians i va comportar-se com calia. De fet, fins que Zeus no va descobrir la fugida de Cronos i va desterrar-lo altre cop, el regne de Saturn va denominar-se Edat d'Or. Els mortals d'Itàlia vivien sense treballar i no tenien problemes de cap mena; menjaven solament glans, fruits silvestres, mel i pacanes, i bevien només llet o aigua. Mai no feien guerres i passaven el temps ballant i cantant.

La reina Hera tenia un tron de vori al qual s'accedia enfilant tres esglaons de cristall. Pigots daurats i fulles de salze en decoraven el respatller, per sobre del qual estava suspesa una lluna plena. Hera estava asseguda sobre una pell blanca de vaca, que de vegades utilitzava per crear màgicament pluja, en cas que Zeus no pogués dedicar-se a aturar una sequera. Li desagradava ser l'esposa de Zeus, perquè aquest es casava sovint amb dones mortals i deia amb menyspreu que aquests matrimonis no comptaven (les seves companyes aviat es tornarien lletges i es moririen), però que ella era la seva reina, perpètuament jove i bella.

Quan Zeus va demanar-li per primer cop que es casés amb ell, Hera va negar-s'hi i va continuar rebutjant-lo un any rere l'altre al llarg de tres segles. Però, una primavera, Zeus va disfressar-se de miserable pigot atrapat en una tempestat i va donar copets a la seva finestra. Hera no el va reconèixer a causa de la disfressa i va deixar que entrés el pigot, va acaronar-li les plomes humides i va xiuxiuejar:

—Pobre ocellet, t'estimo.

A l'instant Zeus va recuperar la seva forma original i va fer:

—Ara has de casar-te amb mi!

Després d'això, tot i que Zeus s'havia comportat malament, Hera va sentir-se obligada a donar exemple als déus, les deesses i els mortals com a Mare del Cel. El seu emblema va ser la vaca, el més maternal de tots els animals; però, com que no desitjava que la consideressin lletja i tranquil·la com una vaca, també va utilitzar el paó i el lleó.

Els dos trons descrits prèviament estaven orientats vers la porta, situada a l'extrem oposat de la Sala del Consell, que donava al pati obert. A banda i banda d'aquesta sala hi havia respectivament cinc trons: a la banda d'Hera per a cinc deesses i a la banda de Zeus per a cinc déus.

Posidó, déu dels mars i dels rius, tenia un tron que ocupava el segon lloc pel que feia a la grandària. Era de marbre verd grisejant amb vetes blanques, decorat amb coral, or i nacre. Els braços del tron estaven esculpits en forma d'animals marins, i Posidó estava assegut sobre una pell de foca. Per haver-lo ajudat a desterrar Cronos i els Titans, Zeus havia casat Posidó amb Amfitrita, que havia estat deessa del mar, i li havia permès prendre posses-

sió de tots els títols d'ella. Encara que Posidó detestava ser menys important que el seu germà més jove i sempre anava d'una banda a l'altra amb cara d'enfadat, tenia por dels llamps de Zeus. La seva única arma era un trident, amb el qual podia agitar el mar i, en conseqüència, fer naufragar els vaixells; però Zeus mai no viatjava per mar. Quan Posidó se sentia més enfadat que de costum, es dirigia amb el seu carro a un palau situat sota les ones, prop de l'illa d'Eubea, per tal d'apaivagar-se. Com a emblema, Posidó va escollir el cavall, animal que pretenia haver creat. En alguns països les ones grans encara s'anomenen «cavalls blancs» per aquest motiu.

Davant per davant de Posidó estava asseguda la seva germana Demèter, deessa de tots els fruits, totes les herbes i tots els grans útils. El seu tron de malaquita verda brillant estava decorat amb espigues d'ordi fetes d'or i amb porquets daurats amb l'objectiu que li donessin bona sort. Demèter rarament somreia, excepte quan la visitava un cop l'any la seva filla Persèfone, casada desafortunadament amb l'odiós Hades, déu dels morts. Demèter havia estat bastant esquerpa en la seva infantesa i ningú no podia recordar el nom del pare de Persèfone: probablement s'havia casat amb Demèter algun déu rural per complir el que havia promès, a manera de broma i en estat d'embriaguesa, en una festa de la collita. L'emblema de Demèter era la rosella, que creix com si fos sang entre l'ordi.

Al costat de Posidó estava assegut Hefest, fill de Zeus i Hera. Com que era el déu dels orfebres, els joiers, els ferrers, els paletes i els fusters, ell mateix havia construït tots aquests trons i el seu propi tron era una obra mestra feta de tots els diversos metalls i totes les pedres precioses

que havia pogut trobar. El seient podia girar, els braços podien moure's cap amunt i cap avall, i tot el tron avançava vacil·lant, automàticament, sempre que Hefest ho volia, com les taules fetes d'or, proveïdes de tres potes, del seu taller. Hefest havia coixejat des del seu naixement, ja que aleshores Zeus havia bramats a Hera:

—Un nen tan feble com aquest és indigne de mi!

I va llançar-lo ben lluny per sobre dels vessants de l'Olimp. En caure, Hefest va trencar-se una cama i, per tant, va haver de dur-hi una anella d'or. Tenia una casa de camp a Lemnos, l'illa on havia anat a parar en caure; el seu emblema era la guatlla, un ocell que a la primavera dansa ranquejant.

Al davant d'Hefest estava assegurada Atena, deessa de la saviesa, que li va ensenyar per primer cop a utilitzar eines i que tenia més coneixement que la resta de les divinitats sobre terrisseria, teixidura i totes les arts dotades de certa utilitat. El tron de plata d'Atena tenia una estructura semblant a la d'un cistell al respatl·ler i als costats, i per damunt hi havia una corona de violetes, feta de lapislàtzuli blau. Els braços del tron acabaven amb caps somrients de Gorgones. Atena, a pesar de la seva saviesa, desconeixia els noms dels seus pares. Posidó pretenia que Atena havia nascut del seu matrimoni amb una deessa africana anomenada Líbia. En la seva infància, Atena havia estat vista rondant vestida amb una pell de cabra prop de les ribes d'un llac de Líbia; però en lloc d'Admetre que era filla de Posidó, que considerava molt estúpid, Atena va permetre que Zeus la reclamés com a filla seva. Zeus va fer saber que un dia, doblegat per un mal de cap esgarri·fós, havia udolat amb força com si es tractés de mil llops que cecessin en grup. Aleshores, segons Zeus, Hefest va

presentar-se corrent amb una destal, va partir-li el crani per fer-li un favor i va sortir-ne Atena, portant la seva armadura. Atena era així mateix deessa de les batalles, però mai no participava en una guerra si no s'hi veia obligada —ja que era massa sensata per provocar disputes— i quan lluitava sempre sortia victoriosa. Va escollir com a emblema l'assenyat mussol, i tenia una casa particular a Atenes.

Al costat d'Atena estava asseguda Afrodita, la deessa de l'amor i de la bellesa. Ningú no sabia qui eren els seus pares. El vent del sud va dir que l'havia vista un cop flotant en la conquilla d'un petxinot davant de l'illa de Citera i que l'havia impulsada amb suavitat cap a la costa. Afrodita podria haver estat la filla d'Amfitrita i un déu menor anomenat Tritó, que solia fer unes trompetades estrepitoses bufant un corn de cargol marí, o potser d'Amfitrita i del vell Cronos. Amfitrita no va dir res sobre aquesta qüestió. El tron d'Afrodita era de plata, amb incrustacions de beril·li i aiguamarines, el respatller tenia forma de conquilla de petxinot, el seient era de plomissol de cigne i sota els peus Afrodita tenia una catifa daurada: un brodat d'abelles, pomes i orenetes d'or. Afrodita tenia un cinturó màgic, que portava quan volia ser bojament estimada per algú. Per impedir que Afrodita fes entremaliadures, Zeus va decidir que necessitava un marit força treballador i com calia; evidentment va escollir el seu fill Hefest. El fill de Zeus va exclamar:

—Ara soc el més feliç dels déus vius!

Però Afrodita considerava desafortunat ser l'esposa d'un esguerrat ferrer amb la cara plena de sutge i les mans plenes de durícies, i insistia a tenir un dormitori propi. L'emblema d'Afrodita era el colom i tenia el costum de visitar Pafos, a Xipre, un cop l'any, amb la intenció de nedar en la mar perquè li portés bona sort.

Davant per davant d'Àfrodita estava assegut Ares, el germà alt, formós, fanfarró i cruel d'Hefest, a qui agradava lluitar per lluitar. Ares i Àfrodita feien manetes contínuament i també rialletes sufocades als racons, cosa que feia tornar gelós Hefest. Però, quan Hefest presentava les seves queixes a la Sala del Consell, Zeus se'n reia dient:

—Ximple, per què vas regalar a la teva esposa el cinturó màgic? Com és possible que donis la culpa al teu germà si s'enamora d'ella quan porta el cinturó?

El tron d'Ares, fet de llautó, era resistent i lleig: amb protuberàncies enormes de llautó en forma de crani i funda dels coixins feta de pell humana. Ares no tenia ni educació ni estudis, i els seus gustos eren horribles; però Àfrodita el considerava meravellós. Els seus emblemes eren un senglar i una llança tacada de sang. Tenia una casa de camp situada entre els boscos abruptes de la Tràcia.

Al costat d'Ares estava assegut Apol·lo, déu de la música, la poesia, la medicina, el tir amb arc i els joves solters. Era fill de Zeus i Leto,¹ una de les deesses menors, amb qui Zeus va casar-se per importunar Hera. Apol·lo va rebel·lar-se contra el seu pare una o dues vegades, però va rebre un bon càstig en aquestes ocasions i va aprendre a comportar-se amb més senderi. El seu tron daurat i molt polit presentava inscripcions màgiques gravades sobre tota la seva superfície, un respatller semblant a una lira i una pell de pitó damunt el seient. Per sobre estava suspès un disc daurat amb vint-i-un radis en forma de fletxes, ja que Apol·lo pretenia controlar el Sol. L'emblema d'Apol·lo era un ratolí; se suposava que els ratinyols coneixien els secrets de la Terra i que els hi explicaven. (Apol·lo preferia

1. Anomenada també Latona. (*N. del t.*)

els ratolins blancs als corrents; això encara passa avui amb la majoria dels infants.) Apol·lo tenia una casa esplèndida a Delfos, situada al cim del mont Parnàs, construïda prop del famós oracle que Apol·lo va robar de la Mare Terra, l'àvia de Zeus.

Davant per davant d'Apol·lo estava asseguda la seva germana bessona, Àrtemis, deessa de la caça i de les noies fadrines, de la qual Apol·lo havia après medicina i a tirar amb arc. El seu tron era de plata pura, amb una pell de llop al seient i respatl·ler en forma de dues datileres, una a cada banda d'una barca en forma de lluna nova. Apol·lo va casar-se amb diferents dones mortals en distintes èpoques. Un cop va perseguir una noia anomenada Dafne, que va cridar per demanar ajut a la Mare Terra i va convertir-se en un lloret abans que Apol·lo pogués atrapar-la i besar-la. Però a Àrtemis no li agradava la idea del matrimoni, encara que ajudés les mares quan aquestes parien. S'estimava més caçar, pescar i nedar als estanyols de la muntanya, il·luminats per la lluna. Si qualsevol mortal la veia nua, Àrtemis el transformava en un cérvol i el caçava a mort. Àrtemis va escollir com a emblema l'ossa, el més perillós de tots els animals salvatges a Grècia.

Hermes estava assegut en darrer terme a la fila dels déus. Era fill de Zeus i una deessa menor anomenada Maia, i precisament de Maia deriva «maig». Hermes, el déu dels comerciants, els banquers, els endevins i els misatgers, havia nascut a l'Arcàdia. El seu tron estava constituït per una peça única de roca grisa i sòlida, presentava braços en forma de caps de moltó i una pell de cabra sobre el seient. Sobre el respatl·ler havia gravat una creu gamma-da, ja que aquesta era la forma d'una màquina per produir foc inventada per ell. Fins aleshores les esposes havien

tingut el costum de demanar prestats trossos de carbó encesos a les veïnes. Hermes també va inventar l'alfabet i un dels seus emblemes era la grua, ja que la trajectòria de vol d'aquest ocell té forma de V: la primera lletra que Hermes va escriure. Un altre dels emblemes d'Hermes era un bastó d'avellaner, sense escorça, que portava en qualitat de missatger dels déus de l'Olimp: del bastó penjaven unes cintes blanques que els ximpls confonien amb serps.

Hestia, la filla més gran de Zeus, deessa de la llar, estava asseguda en darrer terme a la fila de les deesses: en un tron de fusta, sense ornaments ni entalladures, sobre un coixí simple fet de llana teixida però sense tenyir. Hestia, la divinitat més amable i més pacífica de totes les de l'Olimp, detestava les contínues lluites familiars i mai no va prendre's la molèstia de triar un emblema propi. Solia vigilar la llar de carbó situada al centre de la Sala del Consell.

Així doncs, hi havia sis déus i sis deesses. Però un dia Zeus va anunciar que Dionís, fill seu i d'una dona mortal anomenada Sèmele, havia inventat el vi i havia de tenir un seient a la Sala del Consell. Tretze déus a l'Olimp era un número que podia portar mala sort i, per aquest motiu, Hestia va oferir-li un seient només per mantenir la pau. Ara hi havia set déus i cinc deesses; era una situació injusta perquè quan calia discutir qüestions sobre les dones els déus vencien les deesses. El tron de Dionís era de fusta d'avet amb planxes d'or i estava decorat amb raïms esculpits utilitzant ametistes (pedres precioses de color violeta), serps esculpides utilitzant serpentina (una pedra amb moltes vetes) i, a més a més, diversos animals banyuts, esculpits usant ònix (una pedra negra i blanca), sardònix (una pedra de color roig fosc), jade (una pedra de color verd fosc) i cornalina (una pedra rosa). Va triar com a emblema

el tigre, després de fer una visita a l'Índia com a cap d'un exèrcit d'embriacs i d'haver portat tigres com a record.

Dels altres déus i deesses que vivien a l'Olimp, Hèracles, el porter, dormia a la casa dels masovers; l'esposa de Posidó, Amfitrita, ja ha estat mencionada. També hi havia la mare de Dionís, Sèmele, que va convertir-se en una deessa a instàncies del seu fill davant Zeus; la germana odiosa d'Ares, Eris, deessa de les baralles; Iris, el missatger d'Hera, que solia córrer al llarg de l'iris o arc de Sant Martí; la deessa Nèmesi, que confegia una llista dels mortals orgullosos perquè els déus de l'Olimp els castiguessin; el fill petit i malvat d'Afrodita, Eros, déu de l'amor, que gaudia disparant fletxes a les persones a fi que s'enamoressin d'una manera ridícula; Hebe, deessa de la joventut, que va casar-se amb Hèracles; Ganimedes, el coper jove i formós de Zeus; les nou Muses, que cantaven a la sala dels banquetes, i la vella mare de Zeus, Rea, que ell tractava molt injustament, tot i que li hagués salvat la vida mitjançant un estratagema quan Cronos volia menjar-se'l.

En una sala situada darrere de la cuina estaven assegudes les tres Moires,² divinitats femenines: Cloto, Làquesis i Àtropos. Eren les deesses de més edat, massa velles perquè algú pogués recordar quin era el seu lloc d'origen. Les Moires decidien quant de temps havia de viure cada mortal: desenrotllaven un fil de lli per mesurar-lo i convertir-ne la longitud en anys i mesos, i després el tallaven amb unes tisores. També sabien, però només ho revelaven en comptades ocasions, quin seria el destí de cada déu de l'Olimp. Fins i tot Zeus tenia por de les Moires per aquest motiu.

2. Anomenades «Parques» pels romans. (*N. del t.*)

Els déus de l'Olimp bevien nèctar, una beguda dolça elaborada per fermentació de la mel, i menjaven ambrosia, que, segons alguns autors, era una mescla sense cuinar de mel, aigua, fruita, oli d'oliva, formatge i ordi, però això és qüestionable. Alguns autors afirmen que certs bolets amb berrugues a manera de clapes eren l'aliment veritable dels déus de l'Olimp, fongs que sorgien sempre que els llamps de Zeus tocaven la terra; aquest aliment els feia ser immortals. Com que als déus de l'Olimp també els agradava l'olor però no pas el gust de la carn de bou i de moltó rostida, els mortals solien sacrificar bous i bous en honor d'aquests déus i després se'ls menjaven.